

ANAYASA'NIN VE SİYASAL İKTİDARIN MEŞRUIYET KAYNAKLARI Sayfa (87-96)

Prof. Dr. Ali Acar
Selçuk Üniversitesi İİBF
Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü
ORCID ID: 0000-0001-6478-2206

Öz

Bir anayasanın meşruiyeti, uygulanması aşamasında azalabilir veya artabilir. Ancak anayasa yürürlüğe girdikten sonra bunu tespit etmek, yani siyasi sistemdeki birey ve grupların anayasaya destek verip vermediğine ilişkin bir değerlendirme yapmak, anayasanın başlangıçtaki meşruiyetini tespit etmekten daha güçtür. Bu konuda, anayasa hakkında yapılacak kamuoyu yoklamaları bize yardımcı olabilir, ancak bu tür bir araştırmanın pratik ve teorik birtakım zorluklar içerdiği de bir gerçektir. Siyasi partiler tarafından dile getirilen anayasal değişim talepleri de anayasanın meşruiyetinin tespitinde değerlendirilmesi gereken verilerdir. Ancak, burada anayasal değişim taleplerinin ne kadarının siyasi sistemdeki önemli grupların ve özellikle halkın talep ve beklentilerini yansıtılması meşruluk tartışmalarının oluşmasını önleyebilecektir.

Anahtar kelimeler: Anayasa Meşruluk Siyaset

Abstract

The legitimacy of a constitution may decrease or increase during its implementation. However, it is more difficult to determine this after the constitution comes into force, that is, to make an assessment of whether individuals and groups in the political system support the constitution or not, than to determine the legitimacy of the constitution at the beginning. Opinion polls about the constitution can help us in this regard, but it is a fact that this type of research has practical and theoretical difficulties. The demands for constitutional change expressed by political parties are also data that should be evaluated in determining the legitimacy of the constitution. However, reflecting the demands and expectations of important groups in the political system, especially the people, will prevent the formation of legitimacy debates.

Keywords: Constitution Legitimacy Politics

GİRİŞ

Anayasalar devletler tarafından meşruiyetlerini ve hedeflerini ortaya koymak adına ilan edilirler. Devlet, bireysel ve kamusal özgürlükleri sıralayarak kendisini sınırlandırır, sonrasında da hangi şartlarda bu özgürlükleri sınırlayacağını belirterek sıraladığı bu özgürlüklerin çerçevesini belirler. Bu bağlamda ortaya konan şartlar, vatandaşa yüklenen haklar ve ödevler ile bu hakları sağlama yükümlülüğü devletçe tanınmış olur. “Meşruiyet; siyasi iktidarın kaynağı ve kullanılış biçimi bakımlarından, yönetilenlerin inançlarına uygun olma niteliğindedir. İktidarın meşru olması, yönetilenler tarafından kabul edilmesi ve doğal olarak ona itaat edilmesi sonucunu doğurur.

Meşruluk, tamamen toplumun, söz konusu kaynaklarının, yani yasanın veya dinin geçerliliğine olan inancını ifade eder. (Atay,1998:2)

Yönetilenlerin yönetime ve yönetimin aldığı kararlara rıza göstermesidir

Bu bakımdan bir iktidar, eğer meşruluğu konusunda bir görüş birliği varsa, meşru'dur. Otorite (iktidar) için, otorite altında bulunanlar tarafından beslenen gerçek bir inancın karşılığıdır meşruluk; bu aynı zamanda iktidarın temelini teşkil eder.

Hukukun, ahlakın ve geçerliliği olan bir değer ve inancın üzerine kurulmuş olan kurum veya kural meşrudur (Atay age:3)

Bir diğer ifadeyle meşruiyet, Lipset ve Linz'in ortaya koydukları tanımla, siyasi sistemin, mevcut siyasi kurumların, toplum için en uygun kurumlar olduğuna dair bir inanç; yetersizlik ve başarısızlıklarına rağmen mevcut siyasi kurumların inşa edilebilecek başka kurumlardan daha iyi olduğuna ilişkin inanıştır.

Siyasal iktidar boyutuyla yönetim olgusu, insanlığın binlerce yıldan bu yana muhatap olduğu; önemli, belki de vazgeçilemez ama bir o kadar tartışmalı ve sancılı bir alandır.

İnsanların diğer bazı insanlar tarafından yönetilmesinin meşru olup olmadığı ve meşru kabul edilmesi halinde bu uygulamaya dair sınırların nasıl çizileceği bu konudaki tartışmaların ilk ve en önemli basamağını oluşturmaktadır.

“İktidar, yöneten-yönetilen ilişkisinde, yönetenin konumunu belirleyen başlıca kavramdır” (Taşdelen, 2010: 17).

İktidarın başlıca özelliklerinden birincisi kurumlar kanalıyla yürütülmesi ve kurumlara dayanmasıdır

Eski yunan da Devletin iyiliği, bireyin iyiliğinden tamamen farklı bir temele ve haklılığa sahiptir. Devlet, haklılığını ve meşruiyetini kendi içinde taşır. Şayet devlet için bir ödev varsa bu, kendisini koruma ödevi olacaktır. Bunu yaparken alacağı tedbirlerin muhataplar nezdinde nasıl değerlendirildiği ise hiç önemli değildir (Sancar, 1997: 80-82).

Dolayısıyla devletin, kendisini ortaya çıkaran koşulların etkisinden sıyrılıp toplumdan koparak “kutsallığı kendiliğinden” bir hal almasını sistemleştirerek savunan bir yaklaşımdır. Devlet adı verilen tüzel kişiliğin yöneticisi olan gerçek kişileri yönettikleri kitlelere hesap vermekten koruyan ve hukuki sorumluluklardan muaf hale getiren bu felsefe, doğal olarak otoriter ve totaliter yönetimlerin dayanağı olagelmıştır.

1.Demokratik Meşruluk

Demokratik bir iktidarın meşruluğunu yitirmesinin başka şekilleri/yolları da vardır. Örneğin, bir iktidar partisi genel seçimlerin yapılmasının kanunen belirlenen zaman gelmesine rağmen, terör, yaklaşan savaş, olağanüstü hal gibi nedenleri ileri sürüp gelersiz bir geleceğe erteler ise demokratik meşruluğu ortadan kalkar.

Eğer, hükümet anayasal yetkilerini aşarak muhalefet partilerini kapatmaya çalışır, faaliyetlerini engeller ise demokratik meşruluğunu yitirir.

Keza bir hükümet, muhalefet partisine destek verdiği için bir bölgenin temsil hakkını elinden alır ise örneğin bir ili, muhalefet partisini seçtiği için ilçe konumuna indirir ise demokratik meşruluğu ortadan kalkar. Çünkü hükümetin demokratik meşruluğunu sağlayan sadece hükümet partisine oy verenler değil, demokratik sistemlerde oy vermeyenlerin varlığıdır.

Seçmenlerin bir bölümünün seçme hakkını elinden alır veya temsil hakkını ortadan kaldırır veya kısıtlar ise demokratik meşruluğu ortadan kalkar

Bir hükümet yabancı bir ülkenin askeri saldırısı karşısında uygun önlemleri alamaz, ülkenin askeri bir yenilgiye sürüklenmesine neden olur ve ülke savaşa devam edebilecek iken utanç verici bir barış anlaşması imzalar ise meşruluğunu yitirir.

Sınır güvenliğimizin sağlanması ve bölgede yaşayanların can ve mal güvenliğinin temin edilmesi; ikincisinin ise, buradaki terör unsurlarının bütünüyle temizlenmesi ve ülkelerinin bütünlüğü için meşru olmaktadır.

1.1.Meşruiyetin Kaynağını Halk Egemenliğine Dayalı Anlayış

18. yüzyılda geliştirilen geleneksel demokratik teoriler halk egemenliği ve milli egemenlik teorileridir.

Milli egemenlik anlayışına göre, egemenliğin sahibi millettir. Millet egemenliğinin tek meşru kaynağı ve sahibidir. Bu millet, bölünmez bir bütün olarak kendisini oluşturan bireylerden ayrı bir varlığa sahiptir. (Teziç,94)

Yönetme yetkisini bizzat devlet kurumunun kutsallığı varsayımına bağlayan anlayışın karşısındaki hukuk devleti doktrini Avrupa’da Aydınlanma ve Burjuva devrimleriyle ortaya çıkmış ve devlet iktidarının hukukla bağlanması, sınırlanması ve böylece devlet kudretinin keyfilikten arındırılması prensipleri üzerine bina edilmiştir. Burada hukuk devletini herhangi bir yasa devletinden ayıran belirleyici özellik ise hukuk devletinde insan haklarının ve bireysel özgürlüğün devletin temeli olarak gözetilip korunmasıdır (Sancar, 1997: 83). Aydınlanma çağı düşünürlerinden, Toplum Sözleşmesi yazarı Rousseau; bir yandan tebaanın devlet otoritesine itaatini mecbur sayarken diğer yandan “hâkim varlığın” da tebaayı faydalı olmayan hiçbir kayıt altına sokamayacağına vurgu yapmaktadır (Rousseau, 1997: 39).

Bunu; toplumun devlete yönelik görev ve sorumluluğuna karşı devletin de topluma yönelik görev ve sorumluluklarının olduğu şeklinde yorumlamak gerekir. Dolayısıyla devlet otoritesine itaat; ondan gelecek talimatların faydalı olması şartıyla kayıt altına alınmaktadır. Bu noktada; hangi talimatın kime göre ve nasıl faydalı sayılabileceği soruları muallakta kalmaktadır. Ancak bu tür soruların halk oylamasıyla açıklığa kavuşturulması, kararların oy çoğunluğuyla alınması ve yöneticilerin halk tarafından denetlenerek istendiği takdirde değiştirilebilmesi en makul çözüm olarak görülmektedir.

Toplumlar günün koşullarına uygun olarak bir siyasi iktidarın yönetimine ihtiyaç duymakta ve bu doğrultuda genellikle belli bir siyasi iktidar tarafından da yönetilmektedirler. Burada ise, söz konusu iktidar odaklarının toplumun rızasını kazanmak için başvurdukları araçlar önemli rol oynamaktadır. İktidar odaklarının hangi araçlara başvurabileceği ve hangi türden yöntemlere sahip kişi veya grupların iktidarda söz sahibi olacağı konusu zamana ve toplumun dini, felsefi, ahlâki, tarihi, siyasi tecrübesine bağlı olarak değişim göstermektedir.

Toplumda yönetimi elinde bulunduran iktidar güçleri, iktidarlarını bir meşrulaştırma unsuruna dayandırmak zorundadır. Meşruiyet sorunu her devirde ve her durumda güncelliğini korumaktadır. Geçmişten günümüze bakıldığında, bu meşrulaştırma unsurlarının ilahi veya dünyevi nedenlere dayandırıldığı görülmektedir. Eski dönemlerde ilahi bir güce veya geleneğe dayandırılan meşruiyet, aydınlanma ile birlikte toplumsal sözleşme kuramına ve halk egemenliği ile kuvvetler ayrılığı düşüncesine dayandırılmak suretiyle daha akılcı hale getirilmeye çalışılmıştır. Günümüz modern devlet düşüncesinde ise, demokrasi, insan hakları ve hukuk devleti ilkeleri meşruiyetin kaynağı olarak ele alınmakta ve bu bağlamda kuvvetler ayrılığı ilkesi uyarınca iktidar gücünü paylaşan yasama, yürütme ve yargının meşruiyeti sorunları tartışılmaktadır.

Meşruiyet ve meşruiyetin kaynağı konusu özellikle ülkemizde yaşanan güncel tartışmalar ile yasama, yürütme ve yargı arasındaki ilişkiler ve çatışmalar bakımından önemli bir yere sahiptir. Öncelikle meşruiyet kavramının anlamı ve geçmişten günümüze meşruiyet kavramına bakış açısı değerlendirme içerisinde modern devletin doğuşunda önemli ilkeler olan demokrasi ve

ULUSLAR ARASI EKONOMİ VE SİYASET BİLİMLER AKADEMİK ARAŞTIRMALAR DERGİSİ Cilt 5- Sayı: 12-

insan hakları ekseninde hukuk devletinde meşruiyetin kaynağı ve sorunları meşruluğun dayandığı temeller bilimadamları tarafından değişik şekillerde açıklanmaktadır.

Meşruiyetin ana kökü olan “meşru” kelimesi terimsel anlamıyla, çoğunlukla onaylanan, yasanın, dinin ve kamu vicdanının doğru bulduğu eylem, tavır ve norm anlamlarına gelmektedir¹. Batı dillerindeki karşılığı olan “legitimus”, “legitimitas” kökleri, eski Roma’da “hukuka uygun, “hukuksal” anlamlarında kullanılmıştır².

Meşruiyet kavramı bir kurum veya kuralın kendinin üstünde bulunan “hukuksal” ya da “etik” bir norma uygun olmasını ifade etmektedir⁴. Ortaçağ’da geleneğe uygunluğu ifade eden meşruluk kavramı, modern çağda devlet yönetimine ilişkin bir anlam yüklenmiş ve siyasal erkin yönetilenlerin inançlarına dayanması, devlet iktidarının kaynağı ve kullanılış biçimleri bakımından yönetilenlerin inanç ve onayıyla desteklenmesini içeriğine katmıştır. (Caniklioğlu,2010:17)

Siyaset Bilimi Açısından siyasi yönetimin görev ve yetkileri bakımından sahip olabileceği öngörülen sınırlarla ilgilidir. *Bu noktada; yöneticilerin toplumsal yaşama dair düzenlemelerinin nerede başlayıp nerede biteceği, iktidarın bireysel ve bireyler arası davranışlara ne ölçüde müdahalede bulunup kısıtlamalar getirebileceği üzerinde tartışmalar yaşanmaktadır.*

1.2. Devletin Kutsallığı ve Egemenliği

Meşruiyetin kaynağını devletin bizzat kendi varlığında bulan anlayışı yukarıda görmüştük. Devlete kutsal bir rol biçen bu anlayış, siyasal yönetimin toplum karşısındaki yetki sınırlarını da doğal olarak son derece geniş tutmaktadır.

Uyruklara (*Uyruk, vatandaşlık bağı ile bir devlete bağlı olma durumunu ifade eder.*) hangi düşüncelerin öğretilene egemen karar verir”, uyrukların adalet ölçüleri içinde nelere sahip olacağına egemen karar verir, “yargılama ve anlaşmazlıkları çözme hakkı da ona aittir”, “uygun gördüğü şekilde savaş ve barış yapma hakkı da ona aittir”, “ödül ve ceza vermek”, “şeref ve paye vermek” de egemenlerin yetkisi dâhilindedir. Zira “uyrukların gücü ve şerefi egemen güç karşısında yok olur”

Devlet olmaksızın insanın hiç bir değerinin kalmayacağı görüşünden hareketle kutsal devlet anlayışına varıldığı ve bu tüzel kişiliği temsil eden gerçek kişilere (yönetici konumundaki bireylere) adeta bir dokunulmazlık zırhının giydirildiği görülmektedir. Böylece yaptıklarının hikmetinden sual olunmazlık vasfı verilen yönetenler ile yönettikleri kitleler arasına kesin çizgilerle bir ayırım getirilmiş olmaktadır.

Yönetim anlayışları arasından hangisinin meşru görülüp hangisinin meşru görülmeyeceği ve devletin toplum üzerinde meşru sayılacak müdahale alanının nerede başlayıp nerede biteceği gibi konular geçmişte tartışıldığı ve halen tartışılmakta olduğu gibi muhtemelen gelecekte de tartışılmaya devam edecektir.

Egemenlik, devletin hukuki kriterini belirleyebilmek için tüzel kişiliğine (hukuki kişiliğine) ait olan bir unsurdur. Bu unsur, devletin kendi yetkilerini ve kendi temel hukuk kurallarını serbest iradesiyle belirlemesidir. Bu anlamda egemenlik; hukuki, asli ve en yüce bir iktidardır. Sunay; egemenliği, devletin elinde bulundurduğu “yönetme yetkisi” ile ilişkili bir kavram olarak ele alıp, onu, merkezileşmiş yönetim ya da merkezde toplanmış “bir” siyasi-hukuki gücün varlığı anlamında, modern devletin doğuşuna aracılık eden ve ona teorik temel teşkil eden bir kavram olarak tanımlamaktadır

1.3.Siyasi İdarenin Meşruluğu

Modern devlet bağlamında geniş ve kapsamlı bir örgütlenmenin ise güç, otorite ve hiyerarşi - dolayısıyla da yönetim- olmaksızın yürütülebilmesi imkânsızdır. Siyasi idare dolayısıyla siyasi

İktidar Devlet tarzı bir örgütlenme içerisinde yürütme gücünü meşru çerçeve içerisinde elinde tutmaktadır.

Seçimle işbaşına gelme

Oy çokluğu

İttifaklar kurulması sonucu

1.4.Anayasal ve Yasal

Anayasalar, iktidarın yöneldiği temel hedefleri, yani temel değer ve prensipleri ilan eden ve uygulayan belgeler olmaktadır.

Siyasi iktidarın dayatmacı boyutu ise bizi meşruiyet ve otorite kavramları ile tanıştırır. İktidarın keyfi davranma potansiyeli anayasa ve yasalarla sınırlanmaktadır.

1982 Anayasasının 8. maddesi “Yürütme yetkisi ve görevi, Cumhurbaşkanı ve Bakanlar Kurulu tarafından, Anayasaya ve kanunlara uygun olarak kullanılır ve yerine getirilir” ile 123.maddesinin ilk fıkrasındaki “İdare, kuruluş ve görevleriyle bir bütündür ve kanunla düzenlenir” hükümleri kanuni idare ilkesinin anayasal dayanaklarını göstermektedir.

Siyasi iktidar, yani yönetenler, hiçbir zaman sürekli güce dayanarak var olamazlar. Güç kullanımı siyasi iktidarı mümkün kılabilir ama sürekli kılamaz.

Yönetenler, iktidarlarını otoriteye dönüştürmeye mecburdurlar. Bu noktada anlaşılıyor ki; meşru hale gelen iktidara “otorite” denmektedir.

Bilindiği gibi Anayasa ve hukuk; insanların sahip olduğu hakların güvenceye kavuşturulduğu sistematik bir bütün olarak kabul edilir. Ancak toplumsallaşmanın ve beraberinde getirdiği farklılaşma ve çeşitliliğin düzensizliğe, çatışmaya ve şiddete yol açması; beraberinde kamu düzeninin sağlanması sorununu da karşımıza çıkartmaktadır. Kamu düzeninin sağlanması meselesi de içerisinde ayrı bir sorunu barındırmakta, esasen ‘adaletli bir kamu düzeni’ sağlanması ihtiyacını ortaya koymaktadır. Birbiriyle iç içe geçen bu sorunlar, o toplumda iktidar yarışlarını da kendiliğinden beraberinde getirir. Galip gelen iktidar adayı çatışmayı sona erdirerek kamu düzenini sağlar ancak bunun sürdürülebilirliği de sürecin devamında beliren ayrı bir olgusal sorundur. Bir diğer ifadeyle ‘iktidarın kurumsallaşması’ olarak genel tanımlanan ‘devlet’ ve kendisini var eden unsurların tarih sahnesinde ne kadar yer alacağı hukuk ile yani o devletin hukuku ile doğrudan bağlantılıdır.

1.5..Meşruluk hukuki Temellere Dayanmalıdır.

Çağımızda hukuk devleti uygulamaları bakımından karşı karşıya kalınan bir başka sorun ise düzenlemelerin anayasa ve yasaya uygunluğunun denetlenmesidir. Ülkeden ülkeye değişen uygulamaları bulunan bu denetimi ülkemizde ‘anayasanın üstünlüğü ilkesi’ bakımından uzman bir yüksek mahkeme olan Anayasa Mahkemesi yapmaktadır. Bu kapsamda devletin ve kamu kurumlarının yukarıda saydığımız görevlerini yerine getirip getirmediğini denetlemektedir.

Siyasi idarenin yaptığı veya çıkarılan mevzuatların ,kararların anayasa ve yasaya uyup uymadığının meşru yani geçerli olup olmasına ilişkindir.

Hukukilik; toplumdaki olumsuz, akla, ahlaka ve adalete aykırı uygulamalara karşı adaleti tesis edecek, toplumun içinde bulunduğu kaos veya bunalım diye adlandırabileceğimiz haksızlık pratiklerinin ortadan kaldırılması ya da tedricen azaltılması yönünde işlev görecektir. Bu yüzden de bir toplumda yürürlükteki kuralların hem “meşru” hem de “hukuki” olabilmesi o toplumun uygarlık düzeyi ile ilgilidir. Bir başka deyişle, kâğıt üzerine yazıvermekle haklar gerçekleşmemektedir. Esas mesele onu bir temel ilke ve değer olarak kabul etmekte ve davranışa yani yaşam pratiklerine yansıtmaaktır.

Genel olarak hukukun “olan” ile “olması gereken” arasında kesin çizgilerin ortaya konması gerekir. Bu somut olarak ortaya konmadığı zaman kararlarda çakışma veya çatışma meydana gelmektedir.

Yasa koyucu, hukuk kuralını belirlerken, toplumda meşru olanı yani genel kabul gören kuralı mı benimsemeli, yoksa bunun bir sınırı ya da ilkesi mi olmalı? Olması gereken yönüyle hukuk kuralı, toplumdaki meşru değer yargılarının da ötesinde topluma rağmen onun ilerisinde bir anlayışı benimsemeli ki adaleti sağlayabilsin. Her yasal olan meşru olabilir ama her yasal veya meşru olan hukukidir, denilemez. Bu şekilde hukuk kuralı olgusal alanda “var olanı” değil, “olması gerekeni” dile getirir.

2. Siyasal İktidarın Meşruluk Teorileri

Siyasal iktidarın barışçı bir biçimde devamı onun az veya çok meşru olmasına bağlıdır. Meşruluk, iktidarın bağlayıcı karar alma ve emretme yetkisine vatandaşların rıza göstermesini ifade eder. Meşruluk siyasi itaatin gönüllü olması demektir.

Meşruiyet, yasallık ve hukukilikten ayrı ve farklı bir kavramdır. Hukukilik esas olarak, hukuka veya kanunlara uygunluğu anlatmaktadır. Yöneticilerin anayasa ve kanunlara uymaları, o yöneticilerin yönetilenler gözünde meşru olduğu anlamına gelmez. Bir başka deyişle, yöneticiler karar alırken, emir verirken pozitif hukuka uygun davranabilirler, ancak buna rağmen yönetilenlerin çoğunluğu veya bir kısmı yöneticilerin yönetme hakkını tanımayabilirler veya meşru olduğuna inanmayabilirler.

Ancak meşruiyet, yasallığın dar tanımına hapsedilecek kadar basit bir kavram değildir. Bu halde bazen yasal anlamda kendini meşru gören bir yönetim, sosyolojik ve siyasi anlamda meşru sayılmayabilir¹¹. Örneğin, modern devlet yönetimi anlamında siyasi meşruiyetin dayandığı yer halk olduğu için siyasi iktidarı itaate layık bulacak olan güç sadece şekli anlamda yasallık değil, halk iradesidir.(Aydın,1991:116)

2.1.Yasallık

Hukuk devleti, politika ve hukuk alanının birbirini tamamladığı bir meşruluk modeli olarak karşımıza çıkmaktadır⁴². Devletin ve idarenin işlemlerinin hukuka uygun olması olarak tanımlanan hukuka uygunluk ilkesi, hukuk devletinin merkezini oluşturmaktadır.

Rasyonel / Yasal Otoritede ise amir bizzat “kişiler üstü düzene bağlıdır”. Dolayısıyla “otoritedeki kişiye itaat”, “bireysel olarak ona değil”, “kişiler üstü düzene” olmaktadır. İtaat, “rasyonel olarak sınırlandırılmış yetki alanı içinde” zorunludur. Ayrıca “rasyonel tipte idari kadronun üyelerinin üretim ya da yönetim araçlarının sahipliğinden tamamen ayrılması gerekliliği prensip meselesidir” (Weber, 2012: 336-337).

Modern çağda hukuk, egemen bir devletin görünen yüzü, işlev alanı ve varlık sebebidir⁴³. Diğer bir deyişle hukuk devleti, temel görevi toplumun amaçlarının gerçekleştirilmesi olan ve bireyin varlığını mümkün kılan, bireyi devletin üstün gücünden koruyan devlete giden yoldur.(Caniklioğlu.2010:17)

Hukuk devletini yasallığa indirgeyen anlayışa karşı, hukuk devletinin sadece yasallık ilkesinden ibaret olmadığı, ayrıca yasaların içeriğiyle de ilgili olduğu yaklaşımı geliştirilmiş ve böylece hukuk devletinin tanımında “amaç” ve “değer” unsurları öne çıkarılmıştır. Nitekim, maddi hukuk devleti olarak adlandırılan bu yaklaşımın yaygın versiyonunda yasallık, meşruiyetin zorunlu, fakat tek başına yeterli olmayan şartı olarak kabul edilmektedir. Buna göre, “yasallık ilkesi”, hukuk devletinin asgarî anlamıdır, fakat bu ilkenin ve onun gerçekleştirilmesine hizmet eden bütün kurumların derindeki anlamı “özgürlüğün” korunmasıdır. (Sancar,2004:36)

Devletin hukuk devletine dönüşme süreci, otorite ile onun dışında kalan toplumsal güç ve dinamiklerin birbirlerini karşılıklı etkilemelerinin bir sonucu olarak karşımıza çıkmaktadır. Buradaki en önemli unsur, devlet iktidarının sınırlandırılmasıdır⁵⁰. Ayrıca, bu sınırlandırma, kendi başına bir amaç olarak değil, hak ve özgürlüklerin gerçekleşmesini mümkün kılacak ilke ve kurumların oluşturulmasına ve geliştirilmesine yönelik olarak gündeme gelmektedir⁵¹. Nitekim, hiçbir devletin kendiliğinden ve sürekli olarak bir hukuk devleti olma şartını

ULUSLAR ARASI EKONOMİ VE SİYASET BİLİMLER AKADEMİK ARAŞTIRMALAR DERGİSİ Cilt 5- Sayı: 12-

sağlayamayacağı olgusu karşısında, devletin kendisini bu sınırlar içerisinde tutacak ilke ve kurallara ihtiyacı olduğu kuşkusuzdur⁵². Bu belirlenmelerden hareketle, özü itibariyle hukuk devletinin, sadece yönetilenlere uygulanacak kurallar koyan devlet olmayıp, kendi koyduğu ilke ve kurallar ile kendisini de bağlı tutan devlet olduğu söylenebilir. (Ökçesiz,2004:99)

Webwr, meşruiyeti siyasi rejimlerin yaşaması için en önemli faktör olarak görmektedir. İkincisi ise, yazar meşruiyet kavramını tanımlarken inanç unsurunu esas almaktadır.

Bu genel tespitler çerçevesinde, Weber, üç tip hakimiyet ve otorite tipini ayırt etmektedir. Bunlar, geleneksel, karizmatik ve hukuki-rasyonel otoritedir. Geleneksel otorite, belli bir toplumda uzun zamandan beri yaşayan geleneklere dayanırken, karizmatik otorite bir liderin olağanüstü özelliklerinden kaynaklanmaktadır. Karizmatik otorite tipinde halk belli bir liderin sahip olduğu olağanüstü bir takım nitelikler dolayısıyla ona itaat ederken, geleneksel otorite tipinde vatandaşların yöneticilere itaat etmesinin nedeni, siyasi iktidarın geleneklere uygun olarak ele geçirip kullandığına olan inançtır. Hukuki-rasyonel otorite tipinde ise, otorite, rasyonel bir hukuk sisteminin sonucudur. Bu otorite tipinde, insanlar geleneksel olarak saygı gören bir şefe veya karizmatik bir lidere değil, bir dizi soyut, genel ve kişilik dışı kurala bağlılık göstermektedir. Modern çağda geçerli olan otorite tipi ise, hukuki-rasyonel otoritedir. (Weber,2002:69)

Weber bu meşruluk (otorite) modellerini ideal tipler olarak önermişti. Bunlar toplumsal gerçekliliğin tam doğru tanımlamaları olarak değil, toplumsal analizde kullanılacak kavramsal araçlar olarak görülmelidir. “İdeal Tip” soyut bir kurgudur (Erdoğan, 2001:280).

Weber meşru iktidar tipleri arasında iyi veya kötü olarak bir ayırım yapmaz. Bunlar hakkında bir değer yargısı kullanmaz. “Saf Tip” veya “İdeal Tip” mükemmel anlamına gelmemektedir. Weber bunu bir tahlil ölçüsü olarak kullanır. Bu otorite tipleri sosyal gerçeklikte hiçbir zaman “saf/ katıksız” olarak bulunmaz (Kapanı, 2004: 89–92).

Hukuki-rasyonel otorite tipinde ise, otorite rasyonel bir hukuk sisteminin sonucudur. Bu otorite tipinde, insanlar geleneksel olarak saygı gören bir şefe veya karizmatik bir lidere değil, bir dizi soyut, genel ve kişilik dışı kurala bağlılık gösterir. Weber'e göre, modern dünyada geçerli olan otorite tipi hukuki-rasyonel otoritedir. (Weber,1961:627)

“Meşruiyet kavramının tanımına ilişkin açıklamalarımıza son vermeden önce, bu kavrama farklı bir açıdan yaklaşan David Easton'ın görüşleri üzerinde de durmamız gerekir. Yazara göre meşruiyet, siyasi sistemin herhangi bir unsuruna15 yöneltilen bir tür destekleyici duyguyu ifade eder.

Çünkü destek meşruiyet kavramı içinde yer alan inanç unsurunun bir sonucudur. Destek unsurunu meşruiyet tanımına sokan Easton bu kavramın gözlenmesini ve somutlaştırılmasını kolaylaştırmıştır. Öyleyse Easton'ın tanımı ışığında yukarıda verdiğimiz formülü bir kez daha ifade edebiliriz: "Eğer bir siyasi sistemin mensupları, kendileri için, X anayasasının, Y veya Z anayasasından daha uygun veya daha iyi olduğuna inanıyor ve o anayasayı destekliyorlarsa, X anayasası meşrudur."

Kişisel nitelik siyasal sisteme meşruluk sağlayan başka bir kaynaktır. Burada önemli olan yönetici kadroların halkın desteğini fiilen kazanmakta başarılı olmalarıdır (Erdoğan, 2007:281). Demokratik sistemlerde siyasi iktidar, meşruluğunu halkın iradesinden almakta ve belli aralıklarla yapılan seçimler ile iktidar değişikliği yoluna gidilmektedir. Demokrasinin anlaşılış biçimlerinden çoğunluk sistemi sistemine göre, halkın çoğunluğunun oyunu alan hükümet, iktidarını istediği gibi kullanabilmektedir. Ancak bu anlayış, ileri demokrasilerde kabul gören çoğulcu demokrasi düşüncesine aykırıdır. Çoğulculuk anlayışına göre, çoğunluk yönetme

hakkına sahiptir. Fakat, azınlığında haklarını koruyarak iktidarını sürdürmek zorundadır. (Akal,:2003:86)

2.2.Meşruluk Tartışmaları

"Özgürlükler güvencesi" ve "iktidarı sınırlama" aracı olarak Anayasa, iktidarın anayasa dışı kullanıldığı ve özgürlüklerin bastırıldığı bir ortamda değiştiriliyor. Böyle bir Anayasa, "iktidarı sınırlandırma", halkın rızasına dayalı olarak meşru hükümler çerçevesinde çerçevlendirilmesi gerekli olmaktadır.(Acar,2018:163)

Türkiye'nin 1876'dan 2016'ya kadar anayasal ve siyasal tarihi, inişli-çıkışlı dönemlere karşın kurumların ve kuralların devamlılığı ve ilerletilmesi ile nitelenir. Değişikliğin onaylanması, Osmanlı'dan Cumhuriyet'e geçişte bile tanık olunmayan köklü bir kırılmayı beraberinde getirecek.

Demokratik veya hukuk devleti öngören anayasa demek zor... Kaldı ki bugün siyasal çoğunluğu elinde tutan siyasal grupların, iktidarı sınırlayacak denge ve denetim düzeneği yetersiz bir "anayasal düzen"de de iktidarı elde etmeleri varsayımı, şu soruyu haklı kılar: Hukuk bilinci veya hukuka inanç bakımından; yapım sürecinde yürürlükteki anayasal düzene ve hukuk devletinin asgari gereklerine bile saygı göstermeyenlerden, "yeni düzene saygı" beklenebilir mi?

2.3.Türkiye'nin referandum geçmişi

Anayasa değişikliğinin referanduma gitmesi durumunda Cumhuriyet tarihinde 7.referandum yapılmış olacak. Daha önceki referandumlar şöyleydi:

*1961 Anayasa referandumu (Yüzde 60.4 Evet, yüzde 39.6 Hayır oyu ile yeni anayasa kabul edildi)

*1982 Anayasa referandumu (Yüzde 91.37 Evet, yüzde 8.63 Hayır oyu ile yeni anayasa kabul edildi)

*1987, siyasi yasaklıların kaldırılması için yapılan referandumda yüzde 50.2 Evet, yüzde 49.8 Hayır oyu ile siyasi yasaklar kaldırıldı.

*1988 yerel seçimlerinin bir yıl erkene alınması için yapılan referandum yüzde 35 Evet, yüzde 65 Hayır ile kabul edilmedi. (Hayır oyu çıkan tek referandum)

*2007 cumhurbaşkanının halk tarafından seçilmesi de dahil anayasanın kimi maddelerinde değişiklik yapılmasına ilişkin referandum yüzde 68.95 Evet, yüzde 31.05 Hayır oyu ile kabul edildi.

*2010 anayasanın kimi maddelerinin değiştirilmesine ilişkin referandum yüzde 57.9 Evet, yüzde 42.1 Hayır oyu ile kabul edildi

Türkiye 2016 Nisan 2017 Anayasa değişikliği ile birlikte Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemine anayasal ve yasal altyapı hazırlanmış, hatta kimi düzenlemelerin değişikliğe ilişkin halkoylamasından hemen sonra yürürlüğe girmesi kararlaştırılmış, kimi düzenlemelerin ise 2019 yılının Kasım ayında yapılması öngörülen seçimlerden sonra yürürlüğe gireceği hüküm altına alınmış ve uyum sorununun çözülmesi amacıyla da 6 ay içinde uyum yasalarının çıkarılması kararlaştırılmıştır. Ancak seçimlerin öngörülen takvimden yaklaşık bir buçuk yıl öne alınması ile birlikte 24 Haziran 2018 tarihinde yapılan seçimler ile birlikte Anayasa değişikliğinde öngörülen düzenlemeler de yürürlüğe girmiştir.(Turan,2018:43)

2021 yılında yeni Anayasa çalışmaları ise Cumhur ve Millet ittifakı taraflarınca hazırlanmaktadır. Bu konuda :C.Başkanı Erdoğan "Cumhur İttifakı'ndaki ortağımıza yanlılık yapmış olurum. Şu anda anayasa çalışmamızı yapan ekiple önce bizim heyetimiz bir oturup konuşacak, değerlendirmemizi yapacağız 128 madde üzerinde. Bu çalışmamızı yapacağız ve bu çalışmayı yaptıktan sonra çıkarılması gereken, ilave edilmesi gereken ne gibi maddeler vardır, bunları aramızda konuşacağız. 'Tamam' dediğimiz anda da Devlet Bey'e bunu şahsım ve

ULUSLAR ARASI EKONOMİ VE SİYASET BİLİMLER AKADEMİK ARAŞTIRMALAR DERGİSİ Cilt 5- Sayı: 12-

heyetim olarak takdim edeceğiz. Biz, bu arada bu çalışmayı da Devlet Beyin bana göndermiş olduğu kendi çalışmaları ile de ayrıca mezcedeceğiz. Ve birlikte yapacağımız bu çalışma, aynı zamanda Cumhuriyet'in ortak çalışması olacaktır”(01.05.2021 A.ABasın)

SONUÇ ve DEĞERLENDİRME

Öncelikle meşruiyeti söz konusu olan birim yasal olmalıdır, yasallık (legality). Birimin/sistemin kuruluşu ve işleyişi yasalarda belirtilmeli ve yasal çerçevede gerçekleşmelidir. Normatif doğrulama olarak da ifade bulan itaat/rıza, hükümetin haklı olduğuna dair toplumda oluşan kanaattir. Hükümetin diğer aktörlerce de kabul edildiğine dair genel kanı ve tanımlama, eğer dışsal bir etki yerine, içsel nedenlerle oluşuyorsa, burada etik/ahlaktan söz edilmelidir. Bu üç kriter birbirinin alternatifi olmayıp, üçü de birbiriyle iç içe gelişen ve bir bütün halinde anlam kazanan kavramlardır. Yasallıkla başlayan süreç, zamanla otoritenin oluşumunda halkın rızasının da gerekliliğine dair inancın dile gelmesi ve nihayetinde modern çağda etiğe verilen değer ile sonuçlanmış, halkın çoğunluğu tarafından onaylanmasına rağmen yanlış uygulamalar sonucu meşru olunmadığı biçiminde ktidar algısının oluşmasına yol açılmıştır. Bu uygulama siyasi iktidarın liyakat kariyer, adalet ve eşitlik uygulamalarının bir yansıması olarak görülmektedir .O zaman bir siyasi iktidarın misyon ve vizyon görüntüsü halkın algılamalarına direkt olarak yansımaktadır. Önemli olan algı değil olgu olduğuna göre olguların oluşturduğu algı dalgalarının da gerçek olması önemli olmaktadır.

KAYNAKLAR

- Acar, Ali, (2018) Siyasal ve Toplumsal Değişme, Billur Yay, Konya
- Kemal Gözler, *Türk Anayasa Hukuku, Bursa, Ekin, 3. Baskı, 2019,***
- Atay, Ender Ethem, (1998), “Hukukta Meşruiyet Kavramı“, KHUKA,
- Teziç, E. (2020) Anayasa Hukuku Beta Yayın, İst**
- Aydın, Mustafa, Siyasetin Sosyolojisi, Açılım Yayınları, İstanbul 2002, s.116.
- Caniklioğlu, Dikmen, Meltem, (2010) Anayasal Devlette Meşruiyet, Yetkin Yayınevi, Ankara, s.17.**
- Sancar, Mithat, (1998) “Yasallık ile Meşruluk Geriliminde Hukuk Devleti”, Birikim Dergisi, S.116, s.36**
- Ökçesiz, Hayrettin, 2004, “Hukuk Devletinde Direnme Hakkı”, Hukuk Kurultayı, 6-10 Ocak 2004, Hukuk Devleti I. Kitap, Ankara**
- Weber, Max, 2002 (Sosyoloji'nin Temel Kavramları, (Çev. Beyaztaş, Medeni), Bakış Yayınları, İstanbul, s.60-71.**
- Weber, Max "The Types of Authority," *Theories of Society*, Talcott Parsons, Edward Shils, Kaspar D. Naegle, and Jesse R. Pitts, (der.), and *Foundations of Modern Sociological Theory*. 1961 The Free Press, New York, , s. 626- 632.**
- Akal, Cemal Bali, 2003 İktidarın Üç Yüzü, Dost Kitabevi, Ankara, s.86.**
- Kapani, Münci; 2004 Politika Bilimine Giriş, 16. basım, Bilgi Yayınevi, Ankara,**
- Duverger, Maurice; 1970 Siyasal Partiler: Modern Devletteki Örgütleri ve Faaliyetleri, Çev. Ergun Özbudun, AÜHF Yayını, Ankara,**
- Erdoğan, M., 2007 Anayasa Hukuku, Orion Yayınevi, 4. Baskı,**
- Sancar, M., 2004 Devlet Akli Kısılcısında Hukuk Devleti, İletişim Yayınları, 3. Baskı,**

ULUSLAR ARASI EKONOMİ VE SİYASET BİLİMLER AKADEMİK ARAŞTIRMALAR DERGİSİ Cilt 5- Sayı: 12-

Aydın, M. Akif, 1991 “Anayasa”, DİA, İstanbul, , III, 159.

Turan Menaf 2018)Türkiye'nin Yeni Yönetim Düzeni: Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi
Social Sciences Research Journal, Volume 7, Issue 3, 42-91 ,September

Taşdelen, M. (2010). Siyaset Sosyolojisi, 2. Baskı, İstanbul: Kocav Yayıncılık

Rousseau, J.J. (1997). Toplum Anlaşması. (Çev. Vedat Günyol). İstanbul: M.E.B. Yayınları.